

Tom Heinemann: *Ked' vo filme ukážete zápornú stránku, vždy je dobre ukázať aj kladnú*



Tom Heinemann s manželkou Lotte La Cour (vpravo) a dokumentaristkou Parizankou Colombe Nicolas na Envirofilme 2007 (foto: Ján Lichý)

Ničiaca dohoda. A Killer Bargain. Novinársky majstrovsky spracovaný dokument dánskeho investigatívneho žurnalistu Toma Heinemanna, ocenený Grand Prix na Envirofilme 2007, mimoriadne zapôsobil na porotu, aj festivalové publikum. Tom Heinemann a jeho manželka a kameramanka zároveň Lotte La Cour si cenu prišli prevziať na Slovensko osobne. Bola to ich prvá návšteva našej krajiny a Banská Bystrica ich očarila. „Bystrica je úžasné, nádherné mesto, krásna bola aj cesta z Viedne sem

k vám. Dánsko je krajina rovín, vaša krajina je rozmanitá, kopcovitá... Páči sa nám tu,“ povedali vtedy.

Tento rok Tom Heinemann súťaží na Envirofilme s dvomi novými filmami. V rozhovore pre Enviromagazín Tom hovorí nielen o týchto filmoch, ale tiež spomína na svoju prvú účasť na Envirofilme.

Takže, čo ste si, okrem Grand Prix, odniesli zo Slovenska domov, do Dánska?

Festivalu sme sa zúčastnili s mojou kameramankou, ktorá je „náhodou“ aj mojou manželkou. Organizátori urobili všetko, čo mohli, aby sme sa cítili príjemne. A my sme sa tak aj cítili. Fantastické bolo, že sme sa mohli stretnúť s filmovými

tvorcami z mnohých krajín. Bol som zvedavý, ako to na takýchto festivaloch chodí, moja profesionálna kariéra je ešte krátka, nepochodil som veľa festivalov, a musím povedať, že mám rešpekt voči tak dobre zorganizovanému festivalu ako je Envirofilm. Vyhlasovanie výsledkov na zámku bolo absolútne fantastické a stretnutie so zástupcom nášho veľvyslanectva na Slovensku a tiež s inými veľvyslancami, ktorí merali cestu „na vidiek“, do Banskej Bystrice, bolo pre nás skutočnou cťou. A to sa nezmiňujem o recepcii, ktorej sme sa zúčastnili s celým tímom. Chcem tým povedať... kde inde v Európe môžete kúpiť sud piva za menej ako päť dolárov?

Na margo vášho filmu Ničiaca dohoda predseda medzinárodnej poroty Envirofilmu 2007 Jan Gogola povedal: Tento film je vrcholná publicistika, je to veľká sila. Dokument je filmársky urobený vrcholným spôsobom... Očakávali ste, že film takto silno zapôsobí na odbornú a širokú verejnosť?

Čestne, neočakával. Avšak myslím si, že načasovanie filmu bolo a je jeho najdôležitejšou silou. Televízne spoločnosti a verejnosť v „našej“ časti sveta roky požadujú vizuálny dôkaz o otázkach globalizácie. A tu prichádza film, ktorý vezme zákazníkov za ruku a presne ukáže,

kde môžete kúpiť látky, ktoré boli vyrobené za mimoriadne ťažkých podmienok, ako vidieť vo filme.

Kde všade sa film Ničiaca dohoda od svojho vzniku premietal?

Videli ho televízni diváci na Islande, vo Švédsku, Nórsku, Fínsku, Japonsku, Arabských emirátoch, v Kanade, Chorvátsku, Írsku, Poľsku, Francúzsku, Kórei, Brazílii, v USA film vyšiel na DVD.



„Čím kritickejšie dokumentárne filmy robíme, tým viac pozornosti dokážeme získať, a tým ťažšie je pre nadnárodné spoločnosti vyhovárať sa a tvrdiť, že je všetko v poriadku,“ hovorí Tom Heinemann (snímka z filmu Ničiaca dohoda), foto: Lotte La Cour

Dva filmy, ktoré ste do súťaže Envirofilmu prihlásili tento rok, výberová komisia vybrala pred medzinárodnú porotu a budú súťažiť o festivalové ocenenia. Zameriavate sa v nich na podobné problémy ako vo filme Ničiaca dohoda. Povedzte nám niečo o filme Horká chuť čaju.

Jeho cieľom je preskúmať tradičný nadnárodný čajový priemysel, pretože sme vedeli z predchádzajúcich návštev Indie a Bangladéša, že robotníci tam majú veľmi zlé podmienky, ubytovanie, práca, mzda, pesticídy... Keď vo filme ukážete zápornú stránku, je vždy dobré ukázať aj tú kladnú. Preto sme chceli ukázať, čo certifikované čajové plantáže Fairtrade/Max Havelaar urobili pre zlepšenie podmienok robotníkov. Veľmi chudobní ľudia žijú a pracujú v podmienkach podobajúcich sa otroctvu, aké existovalo v predkoloniálnom systéme pred 150 rokmi. Veľa sa však odvtedy nezmenilo a ak fair trade poskytuje záruky zákazníkom, že všetko je omnoho lepšie, tak by tak aj malo byť. Ale nie je. A preto sme zamerali práve na toto.

A čo film Veža sľubov?

Dve najväčšie telekomunikačné spoločnosti na svete vydávajú jednu záruku za druhou a uvádzajú, že je u nich všetko v poriadku, pri práci neexistuje žiadne riziko ani možnosť ublíženia bez ohľadu na to, v ktorej krajine pôsobia. Bolo takmer šokujúce zistiť, ako fungujú v takej krajine ako Bangladéš. Viac než desať rokov tu v piatich závodoch v Dhake a jej okolí vyrábajú telekomunikačné stôžiare. Spoločnosti prehlasujú, že počas tých desiatich rokov robia kontrolu vo fabrikách raz mesačne, čiže dvásťkrát za rok, a že za toto obdobie nezistili jedinou vec, ktorú by bolo treba zlepšiť. Pre mňa, ako cestujúceho investigatívneho žurnalistu, to jednoducho nemôže byť pravda. A ani nie je. Ja by som tento film nazval „doku-klasik“. Obsahuje všetky prvky, ktoré je potrebné v dokumente ukázať, ako sa veľké nadnárodné, štátom vlastnené spoločnosti, zjavne nestarajú o svojich zamestnancov vo



Filmy Toma Heinemanna sú svedectvom o tom, ako veľké nadnárodné, štátom vlastnené spoločnosti, zneužívajú svojich zamestnancov vo vzdialených krajinách (snímka z filmu Ničiaca dohoda), foto: Lotte La Cour

Súťažný film Envirofilmu 2009

Veža sľubov (Dánsko), autor: Tom Heinemann

Dokument rozpráva o dvoch telekomunikačných gigantoch Ericsson a Telenor, ktorí viac než dve desaťročia nedodržiavajú vlastný etický kódex. Smrteľné nehody, detská práca, nevyhovujúce pracovné podmienky – to je každodenný život v Bangladéši.





Súťažný film Envirofilmu 2009

Horká chuť čaju (Dánsko), autori: Tom Heinemann, Erling Borgen

Režisér Tom Heinemann sa už u poroty, ale aj u divákov Envirofilmu raz skvelo zapísal. Jeho silný sociálny dokument o tragickom pozadí ekologických výrobkov z krajín tretieho sveta na festivale v roku 2007 zvíťazil. Aj tentoraz si všima postavenie chudobných ľudí, tentoraz na čajovníkových plantážach v Indii, Bangladéši, Srí Lanke či Keni, kde každý deň bojujú o prežitie milióny zberačov čaju, aby si zákazníci mohli nakupovať čaj v duchu fair trade. Aj tentoraz odhaľuje, spochybňuje a kladie nepríjemné otázky. Je ten ospevovaný fair trade ozaj fair? Ukazuje sa tak, že slovo environment dnes zasahuje aj do života ľudí nielen v ich vzťahu k prírode, ale aj v zmysle ich sociálneho postavenia.



vzdialenej krajine. Pozitívom filmu je, že odvtedy, ako bol film uvedený na verejnosti, sa veľa vecí zlepšilo. Veľmi ma potešilo zistenie, že tisíce robotníkov majú omnoho lepšie pracovné podmienky, a že miestne životné prostredie môže byť a bude zlepšené. Len počas šiestich týždňov bolo v Nórsku publikovaných viac než

sedem tisíc novinových článkov na túto tému a štátom kontrolovaná spoločnosť Telenor investuje milióny a milióny do zlepšenia podmienok v závodoch v Bangladéši. Sú to zaručené informácie, pretože som v pravidelnom kontakte s manažérmi závodu, ktorí sa zúčastnili na tomto programe.

Je nesporne dôležité „ukázať svetu“, čo sa udeje počas doby, kým si uvaríme šálku čaju a vychutnáme jeho chuť a vôňu. Tiež je dôležité vedieť, v čom spočíva (ne)etický kódex gigantických spoločností, koľko utrpenia a nepravostí sa za ním ukrýva. Dokumentárny film je zrejme jedným zo spôsobov, ako túto situáciu zmeniť, zlepšiť...

V mnohých krajinách západného sveta sa veľké spoločnosti pripájajú k iniciatíve OSN Global Compact CSR (spoločenská zodpovednosť firiem) a iným kľúčovým hodnotám, ktoré rešpektujú prírodu aj človeka. Niektoré to robia preto, lebo to myslia vážne, iné len kvôli vonkajšiemu dojmu. Jedine investigatívni novinári môžu skontrolovať, či spoločnosti plnia to, k čomu sa zaviazali. Bohužiaľ, len málo novinárov má na to čas. A musím čestne povedať, že zisk je pre firmy stále prevažujúcou hodnotou. Čím kritickejšie dokumentárne filmy však robíme, čím viac pozornosti dokážeme získať, tým ťažšie bude pre nadnárodné spoločnosti povedať: Ooops, nevedeli sme...

Filmy o životnom prostredí si vás teda naisto získali...

Pravdaže, stále robím filmy o životnom prostredí. Minulý rok som s mojim kolegom Erlingom Borgenom z Nórska nakrútil tri filmy zo seriálu Hod' si mincou. O dvoch z nich, Horká chuť čaju a Veža sľubov sme hovorili. V súčasnosti rozbieham ďalší projekt, bude to film tak o sociálnych, ako o environmentálnych otázkach a problémoch. Rád by som ho prihlásil na Envirofilm v budúcom roku, ale zatiaľ je príliš skoro o tom hovoriť.

Anna Gudzová

Tomáš Škrdlant – držiteľ Grand Prix 2004 za Myslenie vody



Tomáš Škrdlant v súčasnosti dokončuje celovečerný dokument Nevitani (foto: archív T. Škrdlanta)

Envirofilm 2004 bol významný a výnimočný tím, že to bol jubilejný, desiaty ročník festivalu a konal sa v prvých dňoch vstupu Slovenska do Európskej únie. V tomto roku súťažilo na Envirofilme 108 filmov od autorov z 20 krajín sveta. Hlavnú cenu Envirofilmu 2004 si odniesol film českého režiséra a kameramana Tomáša Škrdlanta *Myslenie vody*, pri ktorom porota ocenila filozofické, poetické, predovšetkým však filmársky mimoriadne účinné uchopenie problému povodní. Člen medzinárodnej poroty Otakar Skalský, ktorý v roku 1995 stál pri zrode Envirofilmu a bol predsedom prvej medzinárodnej poroty, o filme *Myslenie vody* okrem iného povedal: „Nie je to obvyklý dokument. Je to filozofický dokument, ktorý veľmi zaujímavým spôsobom kombinuje obraz so zvukom. Je to veľmi múdry film. Ukazuje, že voda je naozaj nesmierne dôležitá. Všetko je z vody, my sme z vody a vyzzerá to tak, že za pár rokov najväčším bojom na tejto planéte bude boj o vodu...“

Film *Myslenie vody* do súťaže Envirofilm 2004 prihlásilo Ministerstvo životného prostredia Českej republiky.

Tomáš Škrdlant si cenu na Zvolenský zámok prišiel prevziať osobne.

„Cena ma, samozrejme, potešila. Bol som na Envirofilme a myslím si, že je to výborne organizovaný festival,“ hovorí autor, absolvent réžie na pražskej FAMU, ktorý nakrútil už desiatky dokumentárnych filmov o životnom prostredí, o sociálnej dynamike, psychológii, o medziľudských vzťahoch, postavení postihnutých detí v rodine a spoločnosti a ďalšie. Spomenieme napríklad televízne filmy *Stromy* v nás (1991), *Hľadanie dobrej smrti*, *Milujte svojich nepriateľov*, *Život na dlh* (2006) alebo televízny seriál *Keď* musíš, tak musíš (2003), ktorého je spoluautorom. Ako asistent réžie

spolupracoval aj na Oscarom ocenenom československom filme *Obchod na korze* (Elmar Klos, Ján Kadár, 1965).

V roku 1996 vydal knihu *Demokracia prírody* – ekologická hra systémových podrobností a je spoluautorom knihy *Skrytá pravda Zeme*, ktorú napísal s filozofom Zdeňkom Neubauerom. Ekológii v širšom zmysle slova, teda alternatívneho, systémového pohľadu na svet, sa Tomáš Škrdlant venuje dlhodobo a nielen čo sa týka životného prostredia. Teraz dokončuje celovečerný dokument *Nevitani*. Je o ľudoch, ktorých rodiny aj spoločnosť odmietli po ich narodení prijať.

(gudz)

Súťažný film Envirofilmu 2009

Generácia „0“ (eko)právnik s rešpektom

Cyklus Českej televízie *Generácia „0“* je výbornou ukážkou investigatívnej publicistiky, ktorá stojí na strane občana proti často kontroverzným rozhodnutiam úradníkov. Tentoraz predstavuje aktivity jedného zo zakladateľov Ekologického právneho servisu Pavla Franca. Spolu s ním navštívime severomoravské Nošovice a osvetlíme kauzu Hyundai, budeme skúmať pozadie hliníkárne Nemač, ale pozrieme sa aj na jeho názory na životné prostredie a ekológiu. Magazín je skvelým návodom pre občanov, často nespokojných s prapodivnými spôsobmi ich volených zástupcov. Až príliš často si občan uvedomí, bohužiaľ neskoro, že zástupca zastupuje predovšetkým sám seba.

